

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ba-midbar

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

כ תקנ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8951

ח ק ת י ט כ

יגעו בן הטמא יטמא והגפיש
הנגעת הטמא עד הערב: פ
כ (א) ויבאו בני ישראל כל-
העדה מדבר צון בתדוש הראשון
וישב העם בקדש ותמת שם

תרגום אשכנזי
בעריהרט, איזט אונרין: אויך
אינע פערזאן, דיא איהן בע-
ריהרט, איזט אונרין ביו אויף
דען אבענד.
כ (א) דיא קינדער ישראל'ס
קאמען, דיא גאנצע
געמיינע, אים ערשטען מאנאט
טע אין דיא וויסטע ציין, אונד
דאן פאלק לאג בייא קדש. דא-
זעלבסט שטארב מרים, אונד
ווארד
ר ש י

תרגום אונקלוס

(נב) וכל די יקרב ביה מסאבא יהי מסאב
ואגש דיקרב יהי מסאב עד רמשא:
כ (א) ואתו בני ישראל כל כנשחא למדברא
דצן בירחא קדמאה ויחיב עמא ברקם
ומיחח

יטמא: והנפש הנוגעת. בו בטמא מח:
טמא עד הערב. כאן למדנו שהמת
אני אבות הטומאה והנוגע בו איב הטומאה
ומטמא אדם. זהו פרושה לפי משמעה
והלכותיה. ומ"א העתקתי מיסודו של ר'
משה הדרשן וזהו: (ב) ויקחו אליך. משלהם
כשם שהם פקרו נזמי הזהב לעגל משלהן
לכך יביאו לכפרה משלהם: פרה אדומה.

משל לבן שפחה שטיוף פלטיין של מלך אמרו חנא חמו ותקנח הלו' כך חנא פרה ותכפר על העגל:
אדומה. על שם אס יאדימו בתולע (ישעיה א') שהטעם קרוי אדום: חמימה. על שם ישראל שהיו
חמימים ונעשו בו בעלי מומין חנאו וחכפר עליהם ויחזרו לחמותם: לא עלה עליה עול. כשם
שפרקו מעליהן עול שמים: (ג) אל אלעזר. כשם שנקבלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל
ולפי שאהרן עשה את העגל לא נחנה לו עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור: ושרף את
הפרה. כשם ששרף העגל: (ו) ען ארז ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין הללו כנגד שלשה אלפי
איש שנפלו בעגל וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכלן סימן שהגבוה שנחגזה וחטא
ישפיל את עמו כארז ותולעת ויחכפר לו: (ט) למשמרת. כמו שפסע העגל שמור לדורות
לפורענות ואין לך סקודה שאין בה מסקודת העגל שנאמר וביים פקדי ופקדתי וגו' (שמות ל"ב).
וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך פרה טמא כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו שנאמר
ויזר על פני המים וגו' כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו':

כ (א) כל העדה. עדה השלמה שנכר ממו מתי מדבר ואלו פראו לחיים: ותמת שם מרים.

ב א ו ר

שנטמא צמת או בעלם או בקבר: והגפיש הנוגעה, או נפש אדם אשר חגע בטמא ההוא:
חטמא עד הערב, לפי שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו איב הטומאה ומטמא אדם:
כ (א) כל העדה, עדה השלמה שנכר ממו מתי המדבר ואלו פורשו לחיים: (רש"י והראב"ע) וישב
וישב העם בקדש, בעבור שיטנו שם ימים רבים כי כן כתוב. (כאב"ע), בונתו מה שאמרו
וישבו לא אמרו וישנו, בעבור שיטנו שם ימים רבים, כי כן כתובות שבזבז בקדש ימים רבים (דברים א')
מ"ו, ותפש עליו הרמב"ן ז"ל, כי מה שאמר הכתוב ותשנו בקדש וגומר היא קדש ברנע שבמדבר
פארן שמשם נחלקו המרגלים, כמבואר שם מענינו, אבל קדש שברפשה הזאת היא במדבר לין
שנאו שמה בשנת הארבעים, ועיין מה שכתבתי בנאור בהעלמתך על פסוק ואמר נסעו העם
מחלכות

ה מ ע מ ד

כ (א) כל העדה, לשון רש"י: עדה השלמה וכו' דלקדש רש"י בזה, כי לפי דרך הלשון
היה כחוי ויבואו כל עדת בני ישראל.

ח ק ת כ

מְרִים וְהִקְבַּר שָׁם: (ג) וְלֹא־הָיָה מִים לְעֵדָה וַיִּקְהַלְוּ עַל־מִשְׁהָ וְעַל־אֶהְרֹן: (ג) וַיִּרְבֶּה הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לְאָמֵר וְלוֹ גֹועֵנוּ בְּגֹועֵ אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: (ד) וְלִמָּה הִבְאֵתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ: (ה) וְלִמָּה הֶעֱלִיתָנוּ

חרגום אשכנזי קיב

וויארד אויך אלרא בעגרא- בען. (ג) דער געמיינדע פעהל- טע עס אן וואכסער, דאל ע- פֿען זיא איבער מושה אונד אהרן צוזאממען, (ג) אונד דאן פֿאלק האדערטע מיט משה, אונד שפראצֿען דיעזע וואָרטע: וואָרעווייר דאָך ליעבער ביים אונטערגאנג אונזערע ברידער פֿאַר דעם עוויגען מיט אימם געקאָממען! (ד) וואָס פֿיהרט איהר דאָן פֿאלק דעם עווי- גען אין דיעזע וויסטענייא, וואָ

ממצרים

ווייר זאממט אונזערעם פֿיעה שטערבען מיססען; (ה) אונד וואָרום האַכט איהר אונד אויס סצרים

חרגום אונקלוס

ומיתח תפן מרים ואהקברח תפן: (ג) ולא היה מים להקשתא ואחבנשו על משה ועל אהרן: (ג) ונצא עמא עם משה ואמר למימר ולוי דמתנא במוחא דאחנא קדם יי: (ד) ולמא אעילתון יחקהלא דיי למדברא הדין לממת תפן אנחנא ובעירנא: (ה) ולמא

אסיקחנא

ר ש י

למה נסמכה מיתח מרים לפי פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתח לדיקים מכפרת: ומתת שם מרים. אף היא נבטיקה מתה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי ה' צאלה מסעי: (ב) ולא היה מים לעדה. מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הנזר בזכות מרים: (ג) ולו גוענו. הלאזי גוענו: בגוע אחינו. במיתח אחינו דבר למד שמיתח למא מנונה ממנה: בגוע. שם דבר הוא כמו במיתח אחינו ולא יתכן לפרשו בשמתו אחינו שאם כן היה לו לינקד בגווע: ואת

ב א ו ר

מחלרות, ואפשר שגם נונת הראש"ע היא על קדש שנמדנר לין, כי גם שמה התעננו ימים רבים כמנואר בכתוב, כי שם מתה מרים ואח"ז מרינת המים, ושליחות המלאכים אל מלך אדום וחזירתם: (ג) וירב העם עם משה, ובפסוק הקודם אמר ויקהלו העם על משה ועל אהרן, וכן אמרו ולמה הנאתם, ולמה העליתנו, ואמר עם משה לפי שעקר המרינה הייתה רק עם משה לבדו: ולו גוענו, מי יתן וכנר גוענו: בגוע אחינו, בעת אשר גועו אחינו, והוא מקור צלם כשנב אדוני המלך (מלכים א' כ"א), כן דעת הרד"ק בשרשים, ואולם בעבור שלא מלאנו השרש הזה כי אם על משקל פעול, האם חמנו לגוע (במדבר י"ז), כתב רש"י בגוע שם דבר כמו במיתח אחינו: (ד) ולמה הבאתם וגו', בתקלה אמרו על דרך כלל למה הנאתם אותנו אל המדנר, ובפסוק

ה מ ע מ ר

(ג) בגוע אחינו, אמר המנאר ו"ל: "ואולם בעבור שלא מלאנו השרש הזה כי אם על משקל פעול, האם חמנו לגוע, כתב רש"י בגוע שם דבר" ע"כ. הנה מה שאמר בילא מלאנו השרש הזה כ"א על משקל פעול, הן אין אחר ראיה על זאת כ"א הפסוק שהביא, כי זולת זה לא נמלא המקור מזה השרש; וגם מזה אין ראיה כלל, כי שם הוא בס"פ וכאן בסמיכות, וא"כ מן הדין הוא כי יבוא הפתח גנוזה תמורת החולם, כמו שנאמר רובע הים (ישעי' ג"א ע"ו) תמורת רובע. (ד) ולמה הבאתם, מ"א למא

חרגום אשכנזי

מצרים געפיהרט, אינו אן ריען
זען עלענדען ארט צו-ברוינגען,
ווא מאן ניכט זאען קאן, ווא
ווי דער פייגענבוים נאך ווייני
שטאקע נאך גראנאטעפעל
זינד ניכט איינמאהל וואססער
צום טרינקען? (ו) משה אונד
אהרן ענטפערנטען זיך פאן
דער פערזאמלונג צום אייני
נאנגע דעם שטיפטסעלעטעם,
פיעלען אויף איהר אנגע-
זיכט, אונד ריא העררליכקייט
דעם עוויגען ערשיען איהנען.
(ז) דער עוויגע רעדעטע מיט
משה, אינד שפראך: (ח) נים
דעו שטאב, פערזאמלע ריא
געמיינע, דוא אונד דיין ברוי-
דער

חקת כ

ממצרים להביא אלתנו אל-
המקום הרע הזה לאו מקום
זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין
לשתות: (ו) ויבא משה ואהרן
מפני הקהל אל-פתח אהל
מועד ויפלו על-פניהם וירא
כבוד יהוה אליהם: פ
(ז) וידבר יהוה אל-משה לאמר:
(ח) קח את-המטה והקהל את-
העדה אתה ואהרן אחיך

ודברתם

חרגום אונקלוס

אסיקתונא ממצרים לאיחאה יתנא לאחרא בישא הדין לא אתר כשר לבית זרע
ואף לא האנין וגופנין ורמונין ומיא ליח למשתי: (ו) ועאל משה ואהרן מן קדם
קהלא לחבע משפן זמנא ונפלו על אפיהון ואחגלי יקרא דיי להון: (ז) ומליל
יי עם משה למימר: (ח) סב ית חוטרא ואכניש ית פנשתא את

ואהרן

ב א ו ר

ונפסיק הסמך אמרו פרעי הרעות הנבלות ברעה שהיא, ואמרו למה העליתנו ממצרים שהיתה
ארץ מלחה כל טוב ולא די בררה זו לנחת משם אלא שהנאחס אותנו אל מדבר שממה לא מקום
זרע ותאנה וגו': לא מקום זרע, איננה מקום הראוי לזרוע בה: וחאנה וגומר, שעירו ולא מקום
מחנה וגפן ורמון: ומים אין לשחוח, אף דבר הנרחי לחיי אדם לא מלאנו: (ו) מפני הקהל,
כדמות בורקים. (ראב"ע): ויפלו על פניהם, מרוב היגון והסמך לא נותר עוד כח בהם לעמוד
על רגליהם. וראב"ע נתנ להתפלל או לדרוש את השם בנוואה, אבל מי שדבר עם ה' באשר
ידבר איש אל רעהו, לא היה כריך לפול על פניו לא להתפלל ולא להתנבאות: (ח) קח את
המטה, בה"א הדעת ולא אמר מטה, כי הכונה על מטה האלפים המונח לפני העדות, וזה
שומר

ה מע מ ר

למא שעילתון, ונדפוס אנוירשא בחוב אית יתון, וכן הניח הסמך רש"ל והעיר כי לא
יסול לשון שעילתון כנראה אל המדבר, ואולי נעלם ממנו חרגום יונתן ביחזקאל שחרגם ופניאם
אל המדבר (כ"י) ואעלתינו למדברא. (ד"ה)

והעיר

וּדְבַרְתֶּם אֶל־הַסֹּלֶעַ לְעֵינֵיהֶם
 וְנָתַן מִיָּמִיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים
 מִן־הַסֹּלֶעַ וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה
 וְאֶת־בְּעִירָם: (ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה
 אֶת־הַמַּטֵּה מִלְּפָנָיו יְהוָה כַּאֲשֶׁר
 צִוָּהוּ: (י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
 אֶת־יְהִיָּהוּ אֶל־פְּנֵי הַסֹּלֶעַ
 וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַעוּנָא הַמְּרִים
 הַמִּן־הַסֹּלֶעַ הַזֶּה נוֹצִיָא לָכֶם
 מִים: (יא) וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת־יְהוָה וַיִּקַּח
 אֶת־הַסֹּלֶעַ בְּמִטְרוֹ פְּעָמִים

דער אהרן אונד רעדעט דען
 פעלוען פֿאַר איהרען אייגען
 און דאס ער וואספער הערנע
 בע איהר רועע ווייזע וירסט
 דאס איהנען וואססער אויס
 דעם פעלוען בריינגען אונד דיא
 נעמינדע נעבסט איהרעם פֿיע
 הע טרענקען. (ט) משה נאָהם
 דען שטאָב, דער פֿאַר דעם
 עויגען לאַג, וויא ער איהם
 בעפֿעהלען; (י) זאָרען לע
 סען משה אונד אהרן דיא נאָ
 ציאן צוזאמען קאָמען פֿאַר
 דעם פעלוען, אונד ער שפּראַך
 צו איהנען: האָרט, איהר אונד
 געהאָרזאמען! ווערדען וויר
 אייך אויס דיזעם פעלוען וואָס
 סער שאַפֿען? (יא) משה הוב

ויצאו

ויינע האַנד אויף, אונד שלוג הען פעלוען צוויאסאל מיט ויינעם שטאָבע, דאָ קאָם פֿיעל

תרגום אונקלום

ר ש י

וְאַהֲרֹן אַחִיד וַתִּזְלָלוּן עִם כִּיפָא לְעֵינֵיהֶון
 וַיִּתֵּן מוֹהֵי וַתִּפֶּק לְהוֹן מִיָּא מִן כִּיפָא וַחֲשִׁבֵי
 יֵת כִּנְשָׁחָא וַיַּח בְּעִירֵהוֹן: (ט) וַנִּסְיֵב מֹשֶׁה
 יֵת חוֹטְרָא מִן קָדָם יֵי כִּמָּא דֵי פִקֻּדֵיהֵי:
 (י) וְאַכְנִישׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יֵת קִהְלָא לְקָהֶם
 כִּיפָא וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ כִּעֵן סִרְבְּנִיָּא הַמִּן
 כִּיפָא הַדִּין נִפְק לְכוּן כִּיפָא: (יא) וְאַרְם מֹשֶׁה
 יֵת יְהִיָּה וַמְחָא יֵת כִּיפָא בְּחוֹטְרֵיהֵ תַרְהִין

(ח) ואת בעירם. מכאן שזם הקדוש ב"ה
 על ממונם של ישראל: (י) ויקהלו וכו'. זה
 ש'מן המקימו' שהחזיק מועד את המכוּבֵה:
 המן הסלע הזה ניליא. לפי שלא היו מכירין
 אותו לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים
 כשנסתל' הנאר והיו ישראל אומרים להם
 מה לכם מאי זה סלע תוליאו לנו מים לנך
 אמר להם: המורים. סרבנים לשון יוני
 שטים מורים את מוריהם: המן הסלע
 הזה. שלא נבטוינו עליו נוליא לכם מים:
 (יא) פעמים. לפי שבראשונה לא הוליא
 אלא טיפין לפי שלא לוב המקס להבותו
 סלח

ב א ו ר

שאמר בפסוק הסמוך ויקח משה את המטה מלפניו: ודברתם אל הסלע, הנמצא סמוך למחנה
 או אל הסלע שהודעתך. (כאנ"ע): (י) ויקהלו וגומר אל פני הסלע, כי כן מוה לו הסס
 ודברתם אל הסלע לעיניהם: המרים, המחליפים ומשנים רבון המקום, והוא בינוני תואר מכנין
 הקל משר מרה: המן הסלע הזה, זה לשון הרמב"ן חלילה חלילה שיהיה התימה למניעות,
 כי משה כנינו ע"ה הנאמר בכל בית ה' לא יפלא ממנו כל דבר מהם והוא וכל ישראל עמו ראו
 גדולות ונפלאות מו וואף כו והוא אשר געשה כן על ידו פעם אחת בלבד נקורב, ואמר המפגשים
 שיש תמידות מחקיימות, כמו הנגלה נגלתי, התשובות התשובות. ודאס"פ צחב המן הסלע הזה
 יש לנו כח להוליא לכם ממנו מים ירכה לפרש שאמר להם שמעו נא המורים נה' האומרים
 ולמה

תרגום אשכנזי

וואססער הערויס, זא דאס
דיאגעמיינרע נעכסט איהרעם
פיעה צו טרינקען האטטע.
(יב) דער עוויגע אבער שפראך
צו משה אונד צו אהרן: ווייל
איהר ניכט דאז פערטרויען צו
טיר געהאכט, מיך פאר דען
אוי

ח ק ת כ

וַיֵּצְאוּ מִיַּם רַבִּים וַתִּשָּׂה הָעֵדָה
וּבְעִירָם: **אֵת** (יג) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן יֵעַן
לֹא-הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי
לְעִיני

תרגום אונקלוס

זימנין ונפקו מיא סגיאי ושתיאת בנשתיא
ובעיריהון: (יג) ויאמר יי למשה ולאהרן הלה
דלא הימנהון במימרי לקדשותי לעיני בני
ישראל

עליהם בעון דור המדבר שגזר עליהם שלא יבנסו כך היה עון משה ואהרן. והלא הלאן ונקר ישמע
להם קשה מזו שא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שנמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש
השם: להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע והוליא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרי מה סלע זה אינו
מדבר

ר ש י

אלא ודברתם אל הסלע והמה דברו לסלע
אמר ולא הוליא אמרו שמה לריק להכית
כבראשונה שנאמר והכית בלור (שמות י"ז)
ונזדמן להם סתמו סלע והכהו: (יב) יען
לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלולי מטא
זה בלבד היו ננסין לארץ כדי שלא יאמר

עליהם בעון דור המדבר שגזר עליהם שלא יבנסו כך היה עון משה ואהרן. והלא הלאן ונקר ישמע
להם קשה מזו שא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שנמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש
השם: להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע והוליא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרי מה סלע זה אינו
מדבר

ב א ו ר

ולמה הנאתם את קהל ה' אל המקום הרע הזה, המן החלמיש הזה לנו כח בטבע שנוליא
אנחנו ממנו מים, רק תכירו כי מאת ה' הוא כי אשר הוליא אתכם ממלרים והנליא אתכם
אל המקום הזה, והוא אשר יפרנס אתכם ברו, וזה נטעם שאמר להם נמן וידעתם כי ה' הינליא
אתכם ממלרים. ולפי דעתי הה"א הזו לשאלה, המן הסלע הזה נוליא לכם מים אם לא, כי
הכתוב פעמים יפרש בשאלה הן ונלו היט בה ען אם אין, התשמור מנותיו אם לא, ופעם מזכיר
ההן לבדו, הזה אחיכם הקטן, הידעתם את לבן בן נחור, אבל היחה השאלה הזאת להם שאלת
הנסין, אמר שמעו נא המרים מה תחשבונו על ה' המן הסלע החוק הזה נוליא לכם מים,
היחיה הדבר הזה אם לא? הפליג במרים והניד כי הם קטני האמנה ונאשר יריבו אליו הוא
מפני משנתם שלא יעשה השם עמהם להפליא, בענין שנאמר וינסו אל בלבנם היוכל אל
לערוך שלחן במדבר הגם לתם יוכל תת, ע"כ: (יב) יען לא האמנתם בי להקדישני, שאלו
דברתם אל הסלע הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע
מקיים דברו של הקדוש ברוך הוא אנו על אחת כמה וכמה, (רש"י), וכתב הרמב"ן ואלה דברי
אגדה הם, אבל לא נתחוררו כי שאמר שלי קח את המטה יש נמשמע שיכה בו, ואלו היה רלונו
דדבור בלבד מפני מה המטה הזה בידו? וכן במכות מצרים שאמר והמטה אשר נסהך לנחש תקח
בידך והוא להכות בו, ולפעמים אמר נטה את ירך ורלונו לומר להכות במטה כי הכתוב יקצר
דבר הנשמע, ואין הנם בדבור יותר גדול מהכחה כי הכל שם אלל הסלע, ועוד למה אמר
בזה מעלתם, והנוליא בדבור אל הסלע הזה הוא מה שזכר במעשה, לזה שיאמר והיא שומעת,
כי השם יוליא מים מן הסלע הזה, כדרך כי היא שמעה את כל אמרי ה' (יהושע
כ"ד כ"ז), וכן עשו כמו שאמר ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר
להם וגומר והסלע שומעת, וטענות רבות למפרשים נחטא הזה כבר סתרו הראב"ע דברים
רבים מהם, והסוד שרמו בו גם הוא אינו נכון, והאריך שם בדקויותיו על הראב"ע ועל פירוש
הרמב"ם ז"ל, שכתב מזה הענין בפרק רביעי מהסקדמתו לפרקי אבות, וסוף דבריו וזה לשונו
והקדוב סן הדברים שנאמרו בזה והוא טוב לדמות השואל הם דברי רבינו מנחם שכתב כי
המטא הוא אמרם המן הסלע הזה נוליא לכם מים, וראוי שיאמרו יוליא ה' לכם מים כדרך
שאמרו בנת ה' לכם בערב נשר לאכול וגימר, וכן בכל הנסים יודיעום כי ה' עמהם להפליא, ואלולי
חשבוהעם כי משהואהרן באמנתם היליאו להם מים מן הסלע הזה והו לא קדשתם אותי,
ומעשה הראשין בבור בחורב אמר הנכי עומד לפניך שם על הבור והשבעים הזקנים רואים
עמוד

ח ק ת כ

לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ
אֶת־הַקְּהָל־הַזֶּה אֶרֶץ־הָאֲרָץ־אֲשֶׁר־

נחתי

חרגום אשכנזי קיד

אויגעדער קינדער ישראל צו
הייליגען דארום זאללט איהר
אויך ריועם פאלקניכט אין דאן
לאנד ברינגען, דאן איך איהר
גען

ר ש י

מדבר ואינו לכוף לפרנסה מקיים דבורו
של מקום ק"ו אנו: לכן לא תביאו כשנועה
כמו

חרגום אונקלוס

ישראל בכן לא תעלון יח קהל ארץ ארעא
די

ב א ו ר

עמוד העין עומד על הצור והנס מתפרסם כי מעשה ה' הגדול הוא, אבל כנאן לא ראו דבר
וטעו במאמרם משה ואהרן, ויתכן שיאשר בזה מעלתם כי בהנהגת מן ההקדש נקרא מעילה
וכן מריתם פי שהיא לזה ולברתם אל הסלע לעיניהם והטעם שאמקדש לעיניהם, או שניתם
דברי מן ומארו את משפטי (יחזקאל ה' ו'), כילא לוייתו שאתארו בכה, ויהיה לא האמתם כי
יולא אל בני ישראל (רוכה לומר לא הבאתם אמונה בלכם), או הוא לשון חזוק לא התחזקתם
להקדישני לעיניהם, כמו ותקעתיו יחד במקום נאמן (ישעיה ב"ב כ"ג), ובתב עוד וז"ל ועל
דעתי טעם ודברתם אל הסלע כמו על הסלע, וכן בה אמר ה' אל העמודים ועל המכוונות
בנלה יובאו (ירמיה ב"ז כ"א), ילכה שיאמרו לעיני העדה נהיותם נקהלים כלם שהשם יוליא
להם מים מן הסלע וכן עשו, ואל יקשה עליך ודברתם לעיניהם כי טעמו כמו לפנייהם שישמעו
כלם, וכן ויאמר חנוניה לעיני כל העם לאמר כה אמר ה' כי אשבור את עול מלך בבל (שם
כ"ד ד') וכן רבים, או טעם לעיניהם כנאן שיהיה הדבור נהיותם נקהלים שם והסלע לעיניהם,
כמו שאמר בעשיה ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע, כי כאשר נקהלו שם וראו
הסלע פנים כפנים שאמרו הסן הסלע הזה נויליא לכם מים כמו שהזכירו חכמים שלא יאמרו
מעיונות היו שם, ויתכן שהוא כמסורת הקהל את העדה ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן
מימיו, וטעם ונתן מימיו שיכיו מיד מים רבים נובעים ממנו, כמו שכתוב וילאו מים רבים, כי
הנתינה תאמר על הרנוי, כמו ונחנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרוי (ויקרא כ"ו ד'), כי
זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם (זכריה ח' י"ב), כלם על
הרנוי מנטיחם, וכן כתוב ונקלים יאטופו (תהלים ע"ח כ'), ואין טעם מימיו כמו תתן יבולה
ויתן פרוי, שאין בטבע הסלע להיות בו מים, אבל טעמו המים אשר ילאו ממנו, כי בהפוך
השם החלמים למעיני מים וממנו ילאו, יקראו על שמו מימיו, כמו ונרך את לחמך ואת מימך
(שמות כ"ג כ"ה), לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג ע"ז), ואמר כן להודיע שמגוף הסלע
ילאו לא מן הארץ אשר תחתיו במנהג מעיונות רבות רק מאשטעו, וכן כתוב ההופכי הנור אגם
מים חלמים למעיני מים (תהלים קי"ד ח'), וחזר ואמר והולכת להם מים מן הסלע כי אתה
בעורך שם חוליות להם מים מן הסלע שכלם ילאו אותם נובעים ממנו עב"ל הרמב"ן, *] א"ה,
אחרי אשר רבו הדעות במשפט המריבה הזאת ומה היה חטא הקדושים הללו, אגיד אף אני
את הנראה לע"ד כפי פשטות הנחובים: מקדושת השם יתעלה שאסידיו וענדיו יהיו גבוריבת,
מתחלמים על כל רגשות הטבע והמיית הנפש, עושים את רגונו באין פחד ובהלה, באין עלב
ואין נעם, יקרה להם ממקרי התולדות מה שיקרה, כל עת שהם בעבודת השם יתעלה לא
יראו בהמיר ארץ ומלוואה, וכן אמר משה לאהרן בקרובי אקדש ועל פני כל העם אבנד (ויקרא י' ג')
שעל ידי זה תקדש השם נרבים, ומראה את כבודו על פני כל העם, כשאתה רואה בויך מתים
ואויך זו מעבודת השם ברגע, וכן נאמר לאתתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם
קדוש אתה לה' אלהיך (דברים י"ד ח'), כי זהו מקדושת השם שלא יתחנלו ענדיו יומר מדאי צמות
להם מת, או אם יקרה אותם מקרה ופגע אחר, וכן לזה על הנהגים הקרובים אליו יומר
מבני ישראל למעט בנאלם על מת. והנה ראינו שמה ואהרן פחדו את הנקהלים וברחו מפניהם
אל סחח אהל מועד ושם נפלו על פניהם, כי חלף נחם, עד אשר נגלה כבוד השם ואמר
שישוב להקביל את העדה, לכן אמר להם יען לא היתה אמונתכם כי חזקה כל כך להראות
קדושתו ונבדוי לעיני בני ישראל, לעמוד על מעמדכם בחוף הנקהלים עליכם, בלי פחד ומורך

הרגום אשכנזי

נעו צו נעבען בעשלאססען ;
(יג) דיעועס זינד דיא האדער-
וואססער, ווייל דיא קינדער
ישראל'ס מיט דעם עוויגען
האדערטען, אונד ער געהיי-
ליגעט ווארד אן איהנען .
(יד) פאן קדש אויס זאנדטע
משה באַטהשאַטער אן דען
קעניג צו אדום (אינד ליעם
איהם ענטביעטהען) : זאָ
שפּריכט דין ברודער ישראל :
דוא ווייסט, וואָס פֿיר כּיהזע-

ח ק ת כ

נַתַּתִּי לָהֶם : (יג) הַמָּה מִי מְרִיבָה
אֲשֶׁר-רָבוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יְהוָה
וַיִּקְדַּשׁ בָּם : ס רביעי (יד) וַיִּשְׁלַח
מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל-מֶלֶךְ
אֲדוֹם כֹּה אָמַר אֲחִיקָהּ יִשְׂרָאֵל
אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת כָּל-הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצְאָתָנוּ : (טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ

מצרימה

ליגקייטען אונד בעטראַפֿען האַכען, (טו) אונזערע פֿאַרפֿאַהרען קאַמען נאָך מצרים,
וויר

ר ש י

הרגום אונקלוס

כּמִלְכָּן נשנעתי לבית עלי (שמואל א' ג')
נשנענקפילה שלא ירנו במלה כל כך :
(יג) המה מי מריבה . הם הנוברים במקום
אחר אה אלו ראו אשטנניני פרעה שמושיען
אל ישראל לוקה במים לנד גזרו כל הני
הילוד היאורה תשליבוהו(שמות א') : ויקדש
צם . שמתו משה וואהרן על ידם שנשהקנ"ה
עושה דין במקודשו הוא יראוי ומתקדש על
הנריות וכן הוא אומר נורא אלהים

די ידֿבית להון : (יג) אָנוּן מִי מְצוּרָא
דְּנִצּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יי וְאֲחִיקָדֿשׁ בְּהוֹן :
(יד) וַשְׁלַח מֹשֶׁה אֲנֻדִין מַרְקָם לֹוח מְלָפָא
דְּאָדוּם בְּדִנָן אָמַר אֲחִיקָהּ יִשְׂרָאֵל אֲתָ יָדַעְתָּ
יַח כָּל עֲקָתָא דִּי אֲשַׁבְּחָתָנָא : (טו) וַנְּחָרְנוּ

אבהחנא

ממקדשיך (מהלים ס"ח) וכן הוא אומר בקרוני אקדש (ויקרא יו"ד) : (יד) אחיך ישראל . מה
ראה להזכיר באן אחזה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אנוהם שנתמר לו כי גר יהיה זרעך (בראשית
ט"ו) ועל שנינו היה החוב לפורעו : אמה ידעת את כל התלאה . לפיכך פירש אבינוס מעל אבינו
וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו (שם ל"ו) מפני השער טוב המוטל עליהם והטילו על יעקב :
(טו) וירעו

ב א ו ר

הלב, יעשה הכמון מה שיעשה ועבדי ה' לא יראו מהמונס ושאוונס, ולא יזחו ממלכס, הנה
אינוס מוכניס לכאח ולכאח לפני הקהל הזה, להלחם להם מלחמות גדולות ונוראות, ולסבול
טרחס ומשחס, כי כריך לזה איס גבור חיל מושל ברוחו ולבו כלב האריה, לא ימת מפני בלי
והנה במקום אחר אמר אשר מעלתם בי, על דרך שאמרו רבותינו ז"ל הקדוש ברוך הוא
מדקדק עם סניביו כחוט השערה כי בערך אל הקדושים ההם הקלוו בקדושת השם למעילה
יחשב . ואשרי מי שיחשוב לו ה' עון כזה! : אשר נחתי להם, אשר הנטחתי למת להם והרי
הוא באלו נתתי להם כנר : (יג) ויקדש בם, פירש הראב"ע במשה וואהרן כטעם בקרוני אקדש
ע"כ . ולא ידעתי מה ענין כנוי הנסחרים על משה וואהרן אס לא הוזכרו בפסוק הזה . ויומר
כנון כפירוש הרשב"ם שהוקדש במים מכל מקום ואף על פי שלא דברו אל הסלע, יראה לזה
שמלת צם שנה על המים, וכן דעת רש"י שהכנוי שב על המים אלא שהוא מפרש שהקדושה
היתה צמה שעל ידם מתו משה וואהרן שנשהקדשו ברוך הוא עושה דין במקודשו הוא יראוי
ומתקדש על הנריות : (יד) כה אמר אחיך, שצורו שנוה את השלוחים שיאמרו כן אל מלך
אדום : אח כל החלאה, יגיעות, העניינים שיקון האדם צם, ונכחובים הנאים הולך ומנאר
הפתלאות הכן שהיא ירידת אבותינו מלדימה ועל ידי זה נשחקענו ונשבגס אנחנו שם ימים

רבים

מִצְרַיִם וַיֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים
 רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם
 וְלֹא־בִתְיָנוּ: (טו) וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה
 וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
 וַיִּצַּלְנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
 בְּקֶדֶשׁ עִיר קִצְרָה גְבוּלָה:
 (יז) נִעְבְּרָה־נָא בְּאַרְצָה לֹא־נֶעְבְּרָה
 בְּשׂוּדָה וּבְכָרֶם וְלֹא־נִשְׁתָּה מִי
 בְּאֶרֶץ דְּרָךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְךָ לֹא־נִטָּה
 יָמִין וּשְׂמֹאל עַד אֲשֶׁר־נֶעְבְּרָה

וויר וואהנטען לאנגע צייט אין
 מצרים: אלליין דיא מצרים
 פערפֿוהרען מיט אונז אונד אינ
 וערו פֿארפֿאהרן זעהר איבעל,
 (טו) וויר שריען צום עורגען די
 זער ערהארטע אונזערע שטימ
 מע, אונד זאגטע איינן באַטה
 שאַפֿטר, דער אינז אויס מצרים
 פֿיהרטע: יעצט זינד וויר צו
 קדש, אין איינער שטאָרט, דיא
 אַן דיינע גרענצע אַנשטעסט:
 (יז) לאַס אונז דורך דיין לאַנד
 ציעהען! וויר וואַללען ניכט
 דורך אַקקער אונד וויינבערגע
 ציעהען, אונד קיין וואַסער
 אויס ציפֿטערנען טרינקען,
 וויר וואַללען אויף דער העער
 גרענע

גבלך
 שטרעסע בלייבען, וועדער רעכטס נאָך לינקס דאַפֿאַן אַכווייכען, ביז וויר איבער דיינע
 גרענע

תרגום אונקלוס

ר ש י

אֲבָהֶתְנָא לְמִצְרַיִם וַיְחִיבְנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין
 סְגִיָּאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרַאִי וְלֹא־אֲבָהֶתְנָא:
 (טו) וַעֲלִינָא קָדָם יְיָ וְקַבֵּל צְלוֹתְנָא וַיִּשְׁלַח
 מַלְאָכָא וַאֲפִקְנָא מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנָא בְּרִקְס
 קִרְתָּא דְבִסְטָר תְּחוּמָּךְ: (יז) נִעְיַבְרָה בְּעֵין
 בְּאַרְעָךְ לֹא־נִעְיַבְרָה בְּחַקְל וּבְכָרֶם וְלֹא־נִשְׁתִּי
 מִי גֹב אֹרֶחַ מַלְכָּא גִוִּיל לֹא־נִסְטִי לְיָמִינָא
 וּלְשְׂמֹאלָא

(טו) וירעו לנו. סכלנו לרות רבות;
 ולאבותינו. מכאן שנשאת האבות מלטהרו
 בקבר כשסורענו'נאה על ישראל: (טז) וישמע
 קולנו. נכרכה שברכנו חנינו הקול קול יעקב
 (שם כ"ז) שאנו לועקים ונענים: מלאך. זה
 משה מכאן שהנביא קרואי' מלאכים ואומר
 ויהיו מלעינים במלאכי אלהים (ד"ה כ'
 ל"ו): (יז) נעברה נא בארץך. אין לך
 לעורר על הכרעה של א"י כשם שלא פרעת
 מחוב עשה לנו עזר מעט לעבור דרך ארץך:
 לא נשתה מי באר. מי בורות היה לריך
 לומר אלא כך אמר משה אף על פי שיא
 בידינו מן לאכול ובאר לשמה לא נשתה ממנו אלא נקנה מכס אוכל ומים להנאחזם מכאן לאכסנאי
 שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי ליהנות את אשפיו: דרך המלך גלך. אנו חוסמים את בהמתנו ולא
 יטו

ב א ו ר

רבים: (טז) וישלח מלאך, שליח והוא משה כי שליח השם נקרא מלאך, וכן בתוביאמר סג
 מלאך ה' (מגי א' י"ג): (יז) לא נעבר בשדה ובכרם, ואין לך לירא שתשחת הזרע על ידי
 מדרך רגל סאדס והנהמה אשר אחי: ולא נשחח מי באר, שלכס כי המים יקרים לאומות
 בארצו הארץ. (כשנ"ס): דרך המלך גלך, במסלת עונרי דרכים המיוחדת לכל העולם כרשוין
 המלך (כשנ"ס), וכ"ע ספורנו פירש בארצו הדרך שיטות המלך שגלך בה כמנהג כל מלך
 הנותן מעבר ללכא אנשי שלומו לשלוח עמאם מורה דרך למען לא יזיקו אנשי הככא בעברם
 ליושני הארץ. וכן כונת הכאב"ע בסוף דבריו: עד אשר נעבר גבלך, מן לגבולך ולכך לא שתא
 עס

גְּבֻלָּהּ: (יח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲדָמָה
 לֹא תַעֲבֹר בִּי כִּי אֶתְּחַבֵּב אֶת־
 לְקַרְאֲתָהּ: (יט) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלַח נַעֲלָה וְאִם־
 מִימִיךָ נִשְׁתַּחֲוֶה אֲנִי וּמִקְנֵי וּנְחֹתַי
 מִכָּרָם רַק אֵינִי דֹבֵר בְּרַגְלִי
 אֶעֱבֹרָה: (כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר
 וַיֵּצֵא אֲדָמָה לְקַרְאֲתוֹ בְּעַם כְּבֹד
 וּבִיד הַזֹּקֵה: (כא) וַיִּמְאֵן אֲדָמָה
 נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגֻבְלוֹ וַיִּט
 יִשְׂרָאֵל מֵעַרְוֵו: פ

גרענצען הינוים זינד. (יח) אדום
 אבער ליעם איהם זאגען: דוא
 זאללסט ניכט דורך מיין לאנד
 ציעהען, אדער איד געהע דיר
 מיט דעם שווערטע ענטגעגען.
 (יט) דיא קינדער ישראל'ס
 שטעללען איהם צוואר פאר:
 וויר וואללען אויף געבאהנטעם
 זועגע בלייבען, ווען איד אדער
 מיין פיעה פאן דיינעם וואס
 סער טרינקע, זא ווילל איד עם
 בעצאהלען. איד ווילל דיר ניכט
 שאדען, נור צו פוסע מיינען
 דורכצוג נעהמען. (כ) ער
 בליעב אבער דאבייא: דוא
 זאללסט ניכט דורכציעהען!
 יא אדום צאג איהם ווירקליך

מיט מעכט'נעם פאלק אונר שטארקער האנד ענטגעגען. (כא) אלס אדום דעם פאלקע
 ישראל דען דורכצוג ניכט געשטאטטען וואללעטע, וויך ישראל פאן איהם אב.

תרגום אונקלוס פאן

וְלִשְׂמָאֲלָא עַד דְּנַעֲבִיר חַחֻמְקָה: (יח) וַיֹּאמֶר
 לִיָּה אֲדָמָה לֹא תַעֲבִיר בְּחַחֻמֵי דְלָמָא
 בְּדַקְמָלִין בְּחַרְבָּא אַפּוּק לְקַדְמוּרְתָהּ:
 (יט) וַיֹּאמְרוּ לִיָּה בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרַח כְּבִישָׂא
 גִּימְקָ וְאִם מִיָּה נִשְׁתִּי אֲנָא וּבְעִירֵי וְאַתָּן
 דְּמִיהוֹן לְחֹד לִית פְּחָגְס דְּבִיש בְּרַגְלֵי אֶעֱבִיר:
 (כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבִיר וְנַפְק אֲדָמָה לְקַדְמוּתִיה בְּחִיל רַב וּבִידָא תְּקִיפָא:
 (כא) וְסָרִיב אֲדָמָה לְמַשְׁבַּקֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַבְר בְּחַחֻמֵי וּסְמָא יִשְׂרָאֵל מְלֻתִיה:

ר ש י
 יטו לכאן ולכאן לאכול: (יח) סן נחרכ אלס
 לקראתך. אחס מתגאים בקול שהורישנס
 אבינס וזומ' ונלעק וישמע קולנו ואני אלס
 עלינס נמה שהורישני אבי על חרבך מחיה
 (נראשית כ"ז): (יט) רק אין דבר. אין
 שום דבר מוידק: (כ) וביד חזקה. נהנטמת
 זקנו והידיס ידי עשו (סס):
 כל

ב א ו ר

עס זי"ת השמוש, כמו נעברה בארץך, וכן ממורגס כלשון אשכנז: (יח) לא תעבר בי, בארלי:
 פן בחרב, שלא אלס לקראתך נחרכ: (יט) במסלה נעלה, זי"ת פתוחס להורות על פ"א הדעת,
 ורלה לומר הלס במסלה המיוחדת לכל עובר בה נעלה וכמה מוידק; ונחתי מכרם, לא כלנד
 שלח מוידק, אבל גס תועלת יהיה ליושני ארצך, כי אס מימך נשתה אני ומקני ונתתי דמיהס:
 מְכָרָם, אינו מהספרד מְכָרָה, שהמ"ס בו שרשית, אלס הספרד ממנו מְכָרָה משרש כרה מענין וגס
 מיס תנרו, והמ"ס נוספת כמ"ס מְכָרָה, מְשָׁרָה, ונכנוי הסמתיס מפול ה"א השרש: רק
 אין דבר, תרגס אונקלוס לחוד לית פחגס דביש, וכן פירש רש"י וכן ממורגס כלשון אשכנז, ויחגן
 שמת רק דבוקה עס ברגלי, ורלה לומר אין דבר אשר נקס בארצך רק לעבור ברגלי: (כא) וימאן,
 שעורו

ח ק ת כ

תרגום אשכנזי קמו

(כג) פֶּאֶן קִרְשׁ בְּרֹאֲעֵן זִיא
 אויף, אונד דיא גאַנצע גע-
 מיינדע קאם צום בערגע הר.
 (כד) כִּיִּיא דִּיעוּעם געבירגע הר,
 אַן דער גרענצע דעם לאַנדעם
 אדום, שפּראַך דער עוויגע צו
 משה אונד אהרן, וויא פֶּאֶל-
 געט: (כד) אהרן זאָלל צו ווינעם
 פֶּאֶלקע איינגעטאָן ווערדען,
 דען ער זאָלל אין דאָז לאַנד,
 דאָזאיק דען קינדרן ישׂראם גע-
 בע, ניכט קאָממען, ווייל איהר
 מיינעם בעפֿעהלע ניכט נאָכ-
 געלעבט כִּיא דעם האַדער-
 וואַססער: (כה) נים אַלזאָ אהרן
 אונד ווינען זאָהן אלעזר, אונד
 פֿיהרע זיא אויף דאָז געבירגע
 הר, (כו) צייך אהרן ווינע קליי-
 דער

(כג) וַיִּסְעוּ מִקֵּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי-
 יִשְׂרָאֵל כָּל-הָעֵדָה הַר הַהָהָר:
 (כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-
 אַהֲרֹן בְּהַר הַהָהָר עַל-גְּבוּל אֶרֶץ-
 אֲדוּם לֵאמֹר: (כד) יֵאָסֶף אַהֲרֹן
 אֶל-עַמּוּיו כִּי לֹא־יָבֹא אֶל-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל-
 אֲשֶׁר-מְרִיתֶם אֶת-פִּי רְמִי
 מְרִיבָה: (כה) קַח אֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-
 אֶלְעָזָר בְּנֹו וְהַעַל אֶתְּם הַר הַהָהָר:
 (כו) וְהַפְּשִׁט אֶת-אַהֲרֹן אֶת-בְּגָדָיו

והלבשחם

ר ש י

תרגום אונקלוס

(כג) נל העדה כלם של אישׁועומדים ליכנס
 לארץ שלא הי' בהם אח' מאותן שנגזרה גזיר'
 עליהם שכבר כלי מתי מדבר ואלו מאותן
 שכתוב בהן מים כלכם היים (דברים ד') :
 הר ההר - הר על גבי הר כמפוח קטן על
 גבי מפוח גדול ואף על פי שהענן הולך
 לפנייהם ומשיב את ההרים שלשה נשארו
 בהן הר סיני לתורה הר נבו לקבורת משה
 וסר הסר לקבורת אהרן: (כג) על גבול
 ארץ אדום - סגיד שמפני שנתחברו כאן
 להתקרב לעשו ופרטו מעשיהם ומסרו
 הכליק הזה וכן הנביא אומר ליהושפט
 בהתמכך לרשע סרן ה' את מעשיך (ד"ה
 לבושהי
 ג' כ'): (כה) קח את אהרן - בדברים של נישומים אמור לו אשריך שתרצה כחך נתון לבנך מה
 שאין אני זכאי לך: (כו) את בגדיו - את בגדי כהונה גדולה הלבישהו והפשטם מעליו לתתם על
 נבו

ב א ו ר

שעורו וכאשר מאן אדום נתון את ישראל אז נטפ מעליו: (כג) בהר החר, תרגם
 אונקלוס, בהר טורא, ירכה בזה שאלת הר הוא שם של ההר הטורא, וכן מתורגם בלשון אשכנז:
 (כד) יאסף אהרן, כמו ומות נהר שיתקן עכמו למות ויעלה אל ההר. (יאב"ע), ירכה בזה לפי שלא
 יתכן כלווי כ"א בפעל הנחירי שניד האדם לעשותו ושלא לעשותו, אבל פירושו שיתקן עכמו למיתה
 בעליית ההר והפשט' בגדיו - ויתכן שאלת יאסף היא עמיד באמת, ורכה לומר שאמר השם
 למשה יען שגזרה היא מלפני שאסף אהרן ומות על ההר הזה, לכן קח את וגומר: למי מריבה,
 הלמ"ד במקום נ"ח, וענינה בעבור מי מריבה: (כו) והפשט, יולא לשני פעולים שהוא אהרן והנגדים,
 וכן

ח ק ת כ כא

וַיִּבְנוּ אֶת־אֶהְרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל
בֵּית יִשְׂרָאֵל: ס כ א (א) וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַחֲנָנִיב

הרגום אשכנזי קיו
פערשיעדען וואר, בעווינטע
איהן דאז גאנצע חויו ישראל
דרייסיג טאגע.
כא (א) דער כנענישע קעניג
ערד, דער געגען מיט
טאג וואהנטע, ערפוהר, דאס
ישראל

ר ש י

אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון דהא אלא
על מדרג שנסחלקו ענוי כבוד וכדאמר
רבי אבהו דא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא
וייראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי
שהיא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו
למה וייראו לפי שהרי מת אהרן אבל על
הרגום ומוז כל כנשתא אין לשון דהא נופל
אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון אשר כמו אם מדוע לא תקבר כוסי
(חיוב כ"א) והרבה מסורשים מזה אם הרולים ימין (שס י"ד):

הרגום אונקלוס

אֶהְרֹן וַיִּבְנוּ ית אֶהְרֹן תְּלַתִּין יוֹמִין כָּל בֵּית
יִשְׂרָאֵל:

כא (א) וַיִּשְׁמַע כְּנַעֲנָא מֶלֶכָּא דְעַרְדַּי יְחִיב
דְּרוּמָא אַרְי אָחָא יִשְׂרָאֵל אוּרְחָ מְאֻלְלָא
ואגב

כא (א) וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסחלקו ענוי כבוד כולי כדאית' בראש השנה ועמלק
מעולם רצועת מרדות לישראל מוזמן בכל עת לפורענות: יושב הנגב. זה עמלק שנאמר
עמלק

ב א ו ר

כא (א) וישמע הכנעני מלך ערד, זה לשון הרמב"ן והנכון בעיני כי זה מלך ערד הוא יושב
בנגב מעבר לירדן ימה (כי מלאנו בכבושי יהושע מלך ערד אחד) בארץ נגוען על יד הירדן
נגנול בני יהודה סמוך למנרון שהוא בנגב, ושמע מרמוק נבא בני ישראל דרך האחרים, ובא
אל ערבות מואב להלחם בהם שס, וזה טעם וישמע. ולכך ספר הכתוב והוא יושב בנגב בארץ
נגוען, כי בא מארץ אחרת אל מקום ישראל, ונדרו ישראל נדר שאם יתן אומם בידם יחרימו
כל אשר להם לה', וספר הכתוב כי שמע ה' את תפלתם ונדרו נדר לה' ושלמו אומם, כי הנגו
אומם עתה בימי משה, כמו שגור כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, ונתנו כל
טללם לאוכל בית ה'. והשלים עוד בנאן לספר, כי החרימו ישראל גם את עריהם אחרי בואם
בארץ נגוען, ואחרי מות יהושע לקיים את נדרם אשר נדרו ויקראו שם הערים חרמה, והוא מה
שנאמר

ה מ ע מ ר

לפי שסרו ענוי הכבוד היו ישראל נראים, וכן פירש רש"י וחוס' (ר"ה דף ג') שנחגלו, ולזה היה
צריך להתרגם ואתחזאו ולא ומוז, בן כוונת רש"י ז"ל; חולם לדעתי המובן בדברי ר' אבהו אל
תקרי ויראו אלא וייראו, שאינו משרש ראה אך משרש ירא, ולכן יבא בשתי יודין, כי יראו בהסתלקו
ענוי הכבוד, ובנראה מההמשך, וישמע הכנעני מה שמע שמת אהרן ונסחלקו ענוי הכבוד.
כי גוע, (אמר המדפיס) לשון רש"י: אומר אני שהמדרגם דהא מית טועה הוא אלא כמחרגם
ויראו ואתחזאו מניין אתפעל שהוא לשון יראה, כמו למה תמראו (בראשי' מ"ב א') שה"א
למה תתחזון (ועיין בפירש"י שס) וכו' ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהיא נתינת טעם
וכו' אבל על הרגום ומוז כל כנישתא אינו נופל לשון דהא אלא לשון אשר שהוא מגזרת
שימוש אי (עיין רש"י בראשית י"ח ע"ו) ע"כ. ומדברי רש"י ניכר שהיו לו שני ספרים, באחד
מלא בתוב בת"א דהא ובאחד מלא כתוב ארי ונטל הראשון וקיים השני, וכל המגיהים
אחריו קימו וקבלו גרסת ארי או דמות כמו שהיה בדפוס אנונירשא, והפלא על החכם רש"י
שהשליך מנגדו גרסת הנשר הגדול רש"י ז"ל הלרופה עד מאד ולחזו בגרסה אשר הוכיח עליה ראש
כל הפשטניים שהיא משוכשת.

כא (א) מלך ערד, עיין מה שכתנתי בזה הענין בנאור לספר יהושע (י"ג י"ד)